

Podatki o vključenosti Romov v srednješolsko in univerzitetno izobraževanje v šolskem letu 2017/18

**Poročilo v okviru projekta
Vključenost Romov v srednješolsko in visokošolsko izobraževanje ter izobraževanje
odraslih: dejavniki spodbud in ovir, s katerimi se soočajo pripadniki romske skupnosti v
izobraževalnem sistemu v Sloveniji po končani osnovni šoli**

(pogodba št. C3330-18-431018)

Avtorja: Janez Pirc in Romana Bešter

Ljubljana, 2018

1. Uvod

Da bi dobili vpogled v področje vključenosti in uspešnosti romskih dijakov, študentov in odraslih v srednješolskem in univerzitetnem izobraževanju, bi morali sistematično zbirati (statistične in druge) podatke za to področje. Tega pa v Sloveniji ne počnejo niti posamezne izobraževalne ustanove, niti se podatki ne zbirajo na državni ravni.

Razlogov za to je več, med najpomembnejše pa sodijo zakonske omejitve pri zbiranju podatkov, ki zadevajo narodnostno pripadnost posameznikov. *Zakon o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-1)* v Sloveniji ne dovoljuje zbiranja občutljivih osebnih podatkov, med katere sodi tudi narodnostno poreklo¹, razen, če je posameznik za to podal privoljenje. Vseeno se lahko zbira osebne podatke v anonimizirani obliki in te tudi obdeluje, če gre za zgodovinske, statistične in znanstveno-raziskovalne namene.² Tako tudi Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport zbira ocene o številu romskih osnovnošolcev, saj te podatke potrebuje za uresničevanje nekaterih pravnih obvez – kot so na primer nižji normativi za oblikovanje oddelka, v katerem je določeno število romskih učencev,³ ali pa ure dodatne strokovne pomoči, namenjene romskim učencem.⁴ V nasprotju s tem pa se podatkov o romskih srednješolcih ali denimo študentih ne zbira, saj obiskovanje izobraževalnih institucij, višjih od osnovne šole, ni obvezno in tudi podrobnejših ukrepov ali politik, ki bi to spodbujali, ni.

Tako imamo na voljo samo podatke redkih raziskav ali ocen, ki pa so običajno parcialne, posredne in zastarele (npr. Tancer 1994; Strategija 2004; Babič et al. 2006, Ladić 2010). Takšno stanje onemogoča analiziranje sprememb, ki se v zadnjih desetletjih dogajajo na področju izobraževanja Romov na srednješolski in univerzitetni ravni, ravno tako to ne omogoča spremljanja uresničevanja določil s tega področja, kot so omenjena v *Strategiji* in *NPUR*.⁵

2. Metodologija zbiranja podatkov v okviru projekta

Na izbrane srednje šole in šole za odrasle smo v obdobju med junijem in septembrom 2018⁶ naslovili dopise s prošnjo za posredovanje anonimiziranih kvantitativnih podatkov o romskih dijakih ali študentih, ki so morebiti vključeni v njihove izobraževalne programe. Prosili smo jih, naj odgovorijo na naslednja vprašanja:

¹ Ne pa tudi npr. materni jezik.

² ZVOP-1, 17. člen.

³ Normativ za oblikovanje oddelka, v katerem so najmanj 3 romski učenci, je 21 učencev (25. člen *Pravilnika o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole*) oziroma 16 učencev, če gre za osnovne šole na narodno mešanih območjih (21. člen *Pravilnika o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole v dvojezičnih osnovnih šolah in osnovnih šolah z italijanskim učnim jezikom*).

⁴ Glej 8.a člen obeh v predhodni opombi omenjenih pravilnikov. Člen govori o sistemizaciji dodatnega delovnega mesta strokovnega delavca na šoli glede na to, koliko romskih učencev je na šoli.

⁵ Na tovrstno kritično pomanjkanje natančnih (kvantitativnih) podatkov o ranljivih skupinah Slovenijo opozarja tudi posebni poročevalec OZN za vprašanje manjšin, Fernand de Vareennes. Ta v svoji izjavi poudarja, da je natančne informacije o prebivalstvu države »mogoče uporabiti za oblikovanje vladnih politik in programov, ki odražajo dejansko stanje na terenu. Vlade potrebujejo takšne podatke za učinkovito izpolnjevanje potreb svojega prebivalstva in uporabo njihovih virov. Obstoj avtoritativnih podatkov omogoča vladam, da načrtujejo programe, tako da dosežejo tiste, ki jih najbolj potrebujejo. To še posebej velja za merjenje učinka politik in programov tistih, ki so najbolj ranljivi in marginalizirani, kot so manjšine.« V kontekstu slednjih posebej izpostavlja Rome v Sloveniji (*Statement*... 2018).

⁶ Prva serija dopisov je bila poslana junija, zatem pa je vse do septembra 2018 sledilo več opomnikov. Zadnje odgovore smo tako prejeli oktobra 2018.

- 1.) Kolikšno je po vaši oceni število romskih dijakov/dijakinj na vaši šoli/instituciji v tem šolskem letu?
- 2.) Katere smeri izobraževanja najpogosteje obiskujejo romski dijaki/dijakinje?
- 3.) Iz katerih (romskih) naselij prihajajo romski dijaki/dijakinje?
- 4.) Ali imate na vaši šoli vzpostavljen kakršenkoli mehanizem dodatne pomoči ali posebne obravnave za romske dijake/dijakinje?
- 5.) Ali ste v preteklih letih na vaši šoli beležili primere romskih dijakov/dijakinj, ki so uspešno končali šolanje? Če da, koliko je bilo takih primerov? Morda veste, ali se je kdo od njih vpisal tudi naprej na višje oz. visokošolsko izobraževanje?

Zaradi časovnih in finančnih omejitev projekta smo se z dopisom omejili na izobraževalne institucije, ki se nahajajo v regijah, kjer po podatkih različnih študij⁷ živi velika večina romskega prebivalstva ali se šola večina romskih osnovnošolcev. Tako smo naslovili skupaj 89 srednjih šol in 12 zavodov za izobraževanje odraslih⁸ v naslednjih regijah, kot jih pojmujejo tudi v seznamih Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport:⁹ Pomurska, Podravska, Jugovzhodna Slovenija, Osrednjeslovenska, Posavska in Zasavska regija.

Z odgovori se je odzvalo 62 srednjih šol (oziroma 69,7 % vseh) in 9 zavodov za izobraževanje odraslih (ali 75 % vseh). Od skupaj 101 izobraževalne institucije se jih je odzvalo 70,3 %, od tega so na osemnajstih potrdili, da jih obiskujejo romski dijaki.

Ker so se uresničila predvidevanja, da se vse naslovljene srednje šole in zavodi za izobraževanje odraslih ne bodo odzvali na prošnje za posredovanje podatkov, smo se lotili pridobivanja informacij o številu romskih dijakov na teh izobraževalnih institucijah ter romskih študentov na univerzi še preko dodatnih virov in literature:

- a) Uporabili smo podatke iz poročila *Prehod romskih devetošolcev v srednje šole glede na podatke osnovnih šol, kjer delujejo romski pomočniki (za šolsko leto 2016/17)* (Pirc in Bešter 2018b), ki je sicer nastalo v okviru projekta *Skupaj za znanje*. V poročilu so objavljeni podatki o prehodu romskih učencev, ki so v šolskem letu 2016/17 končali osnovno šolo in se vpisali v srednješolske programe. Za te posameznike lahko predvidevamo, da so potem v šolskem letu 2017/18 obiskovali prve letnike različnih srednjih šol. Pri tem je dodati, da se ti podatki nanašajo samo na 29 osnovnih šol, ki so v omenjenem letu sodelovale pri projektu tako, da so na njih delovali romski pomočniki.¹⁰ Podatke iz tega poročila smo potem primerjali s podatki, ki smo jih pridobili od srednjih šol in institucij za izobraževanje odraslih, in jih tako ponekod tudi dopolnili.
- b) Poleg tega pa smo se za podatke o romskih dijakih in študentih obrnili še na izbrane posameznike iz romske skupnosti in na predstavnike organizacij, ki so redno prisotne v romskih naseljih oziroma v rednih stikih z romsko skupnostjo. Ker je bilo pričakovati izredno nizko število romskih študentov¹¹ in ker slovenske univerze ravno tako ne vodijo specifičnih evidenc o študentih glede na nacionalno pripadnost, je to hkrati tudi edini vir informacij o Romih, vpisanih na univerzitetne programe. Podatki za ta del poročila so bili zbrani med junijem in decembrom 2018.

⁷ Glej npr.: Pirc (2016), Štrukelj (2004), Zupančič (2007).

⁸ Kjer bi se Romi lahko šolali tudi na srednješolskih ali višje-/visokošolskih programih.

⁹ Te regije se ujemajo s statističnimi regijami Slovenije.

¹⁰ Poleg teh pa sta bili v to raziskavo vključeni še dve osnovni šoli za otroke s posebnimi potrebami, a posamezniki, ki so ju zaključili, so se vpisali naprej na institucije za izobraževanje odraslih, kjer so nameravali dokončati program »redne« osnovne šole (Pirc in Bešter 2018b: 4).

¹¹ Za več o tem glej: Pirc in Bešter (2018a: 6–7).

3. Rezultati analize podatkov, posredovanih s strani srednjih šol in institucij za izobraževanje odraslih

3.1 Število romskih dijakov oziroma dijakinj na srednjih šolah in institucijah za izobraževanje odraslih

Na vprašanje, »kolikšno je po vaši oceni število romskih dijakov/dijakinj na vaši šoli/instituciji v tem šolskem letu?«, smo prejeli naslednje odgovore oziroma informacije.

V šolskem letu 2017/18 je 18 srednjih šol po ocenah obiskovalo od 102 do 110 romskih dijakov¹², medtem, ko nihče ni obiskoval srednješolskih programov na institucijah za izobraževanje odraslih. Podatki za višjo numerično oceno se nanašajo na število dijakov, ki so srednje šole obiskovali na začetku omenjenega šolskega leta, nižje število pa se nanaša na dijake, ki so obiskovali srednje šole ob koncu šolskega leta. Konkretno sta dve srednji šoli opozorili na pojav, da sta imeli ob koncu šolskega leta manj romskih dijakov, ena pa je podala samo okvirno oceno o številu dijakov – nižjo in višjo oceno (»od – do«), kjer smo pojmovali višjo, kot da se nanaša na začetek, in nižjo na zaključek šolskega leta.

Regionalno je bilo ob koncu šolskega leta od skupno 102 dijakov: 60 dijakov iz Pomurja, 20 iz Podravja, 16 z območja jugovzhodne Slovenije in 6 iz osrednje Slovenije. Od 87 posameznikov, za katere so poznani tudi podatki glede na spol in letnik šolanja, je bilo skupno 35 moških (40,2 %) in 52 žensk (59,8 %);¹³ 42 posameznikov je obiskovalo prvi letnik, 25 drugi, 12 tretji, 7 četrti in eden peti. Takšna struktura (torej manj romskih dijakov višjih letnikov) ni nujno posledica slabše uspešnosti oziroma slabše vključenosti romskih dijakov, temveč je treba upoštevati, da nanjo lahko vplivajo demografski trendi, ki imajo lahko večji vpliv pri tako majhni populaciji. Predvsem pa je treba vzeti v obzir dejstvo, da nekateri dijaki obiskujejo srednješolske programe, ki trajajo dve do tri leta,¹⁴ zato je v najvišjih letnikih pričakovati manjše skupno število romskih dijakov.

Najverjetneje bi prejeli od šol, ki so se odzvale z odgovori, še nekaj več informacij o tem, koliko oziroma če romski dijaki obiskujejo tudi njihove šole, vendar šole (sistematično) ne beležijo podatkov o dijakih glede na etnično strukturo. Tri izmed šol so se tudi eksplicitno sklicevale na to dejstvo. Zato in ker se okoli 30 % naslovljenih izobraževalnih institucij niti ni odzvalo na naš dopis, lahko trdimo, da je omenjena ocena, 102 do 110 romskih dijakov, najnižja ocena za šolsko leto 2017/18.

3.2 Vrste srednješolskih programov in smeri, ki jih romski dijaki najpogosteje obiskujejo

Od 87 romskih dijakov, za katere so za šolsko leto 2017/18 poznani podrobnejši podatki – poleg spola in letnika šolanja – je struktura vrst srednješolskih programov, ki jih ti obiskujejo, naslednja:

- a) nižje poklicno izobraževanje (NPI), ki traja 2 do 3 leta, je obiskovalo 16 dijakov;

¹² Izraz je nevtralen in se nanaša na moški in ženski spol.

¹³ Glede na to, da je dobra polovica vseh romskih dijakov iz Pomurja, lahko za to regijo posebej izpostavimo razmerje po spolu: 30 je bilo deklet in 15 fantov. V preostali Sloveniji je bilo to razmerje bolj uravnoveženo: 22 deklet in 20 fantov.

¹⁴ Podrobneje o tem je pojasnjeno v poglavju 3.2.

- b) srednje poklicno izobraževanje (SPI), ki traja 3 leta, je obiskovalo 42 dijakov;
- c) srednje tehniško in strokovno izobraževanje (STSI), ki traja 4 leta, je obiskovalo 26 dijakov;
- d) poklicno-tehniško izobraževanje (PTI), ki obsega 4. in 5. šolanja, je obiskoval 1 dijak;
- e) gimnazijski program pa sta obiskovala 2 dijaka.

Znotraj teh srednješolskih programov so sodile med najbolj priljubljene predvsem smeri v okviru SPI:

- v smer »bolničar negovalec« je bilo vključenih 15 dijakov zlasti iz pomurske, pa tudi iz podravske regije in jugovzhodne (JV) Slovenije,
- v smer »gastronom hotelir« je bilo vključenih 13 dijakov zlasti iz pomurske regije in deloma iz JV Slovenije,
- v smer »trgovec« je bilo vključenih 8 dijakov iz pomurske regije in JV Slovenije.

Poleg tega je bila v okviru NPI najbolj priljubljena smer »pomočnik v biotehnikih in oskrbi« vključenih skupaj 11 dijakov, večinoma iz podravske regije. Med bolj priljubljene pa sodi še smer »ekonomski tehnik«, ki sodi v STSI: 7 romskih dijakov je obiskovalo šole v pomurski in osrednjeslovenski regiji.

Ostale srednješolske smeri je obiskovalo od 1 do 6 romskih dijakov na srednjih šolah v vseh omenjenih regijah:

- v okviru NPI: »obdelovalec lesa« (3 dijaki), »pomočnik pri tehnologiji gradnje« (2);
- v okviru SPI: »avtoserviser« (2), »avtokaroserist« (1), »mizar« (1), »slašičar« (2);
- v okviru STSI: »logistični tehnik« (6), »kozmetični tehnik« (4), »zdravstvena nega« (6), »predšolska vzgoja« (2), »gastronomsko-turistični tehnik« (1);
- v okviru PTI: »strojni tehnik« (1);
- v okviru gimnazije: »gimnazija« (1) in »ekonomska gimnazija« (1).

Največ romskih dijakov je bilo torej v šolskem letu 2017/18 vpisanih v srednješolske programe in smeri s področja zdravstva, gostinsko-turističnega področja, živilske industrije in ekonomsko-trgovskega področja. V manjši meri pa so bili vpisani še v srednješolske programe na področju logistike, dela z lesom, na tehnično-strojnem področju, na področju kozmetike in predšolske vzgoje.

Po podatkih, ki smo jih pridobili, pa nihče iz romske skupnosti ni obiskoval srednješolskih programov na institucijah za izobraževanje odraslih. Razloge za to je treba iskati v dejstvu, da nekatere izmed njih srednješolskih programov niti ne izvajajo. Iz drugih pa so sporočili, da se pri njih Romi ne izobražujejo na srednješolski ravni. Ena od institucij za izobraževanje odraslih je sporočila, da so se v preteklosti Romi vpisovali tudi na srednješolske programe, a je vpis popolnoma usahnil potem, ko je Zavod RS za zaposlovanje ukinil plačevanje teh programov, dotični romski posamezniki pa nimajo dovolj sredstev, da bi si šolanje lahko plačevali.

3.3 Kraji, od koder izvirajo romski dijaki

Na vprašanje »Iz katerih (romskih) naselij prihajajo romski dijaki/dijakinje?« smo prejeli odgovore iz manjšega števila šol (14) iz vseh naslovljenih regij. V dobri polovici izmed teh srednjih šol so odgovorili, da jih obiskujejo romski dijaki, ki živijo v romskih naseljih v občini ali regiji, kjer se nahaja šola. V preostalih šolah pa so omenjali, da večina ali vsi njihovi romski dijaki prihajajo iz neromskih naselij. V primeru šol v večjih urbanih središčih, kot sta Maribor in Ljubljana, so romski dijaki ravno tako iz teh urbanih okolij, v primeru pomurske regije pa omenjajo tudi druga manjša neromska naselja, ki niso nujno urbana središča.

Iz odgovorov šol lahko sklepamo tudi, da romski dijaki ne obiskujejo srednjih šol v krajih, ki so bolj oddaljeni od njihovega stalnega bivališča – da bi npr. dijak, ki prihaja iz pomurske regije, srednjo šolo obiskoval v podravski. Kot delno izjemo v tem okviru lahko omenimo le srednje šole z območja Novega mesta, ki jih poleg romskih dijakov iz domače občine in okoliških dolenskih občin obiskujejo tudi tisti, ki so doma z območja Bele krajine. Slednja sicer tudi sodi v okvir šolske regije JV Slovenija, a ta je po svojem geografskem obsegu relativno zelo razsežna.¹⁵

3.4 (Morebitni) mehanizmi dodatne pomoči ali posebne obravnave romskih dijakov

Vse srednje šole, ki so odgovorile na vprašanje »Ali imate na vaši šoli vzpostavljen kakršenkoli mehanizem dodatne pomoči ali posebne obravnave za romske dijake/dijakinje?«, so podale odgovor, da ukrepov oziroma mehanizmov dodatne pomoči ali obravnave, namenjenih specifično romskemu dijaku, nimajo, temveč na tem področju vodijo enako politiko do vseh dijakov. Razlike se pojavljajo le glede na vrste pomoči, ki jo/jih imajo vpeljane v posameznih šolah.

Glede na odgovore šol lahko opredelimo naslednje vrste pomoči, ki so na voljo dijaku:

- a) dodatna učna pomoč (učiteljev): to je omenjalo največje število šol – polovica. Gre za učno pomoč pri posameznih predmetih v primerih, če se dijaku pojavijo težave;
- b) dodatna strokovna pomoč: to vrsto pomoči so eksplicitno omenile tri šole. Tovrstna pomoč je na voljo dijaku z odločbo o usmeritvi;¹⁶
- c) sistem medvrstniške ali tutorske pomoči omenjajo na dveh srednjih šolah;
- d) dopolnilni pouk omenja ena šola, to možnost pa imajo dijaki, ki potrebujejo pomoč pri posameznem predmetu;
- e) sodelovanje staršev: dve šoli posebej izpostavljata tudi to obliko pomoči dijaku – predvsem v obliki pogovorov učiteljev s starši glede motiviranja za učenje ter dela na področju vključevanja dijakov;
- f) na eni od srednjih šol v osrednjeslovenski regiji pa omenjajo primer romskih dijakov, ki so vključeni v program, ki ga sicer izvaja lokalni center za socialno delo in je namenjen mladostnikom s težavami v odraščanju – mdr. jih želi bolje motivirati za delo v šoli.

3.5 Omembe primerov romskih dijakov, ki so uspešno končali srednjo šolo in se (morebiti) vpisali v nadaljnje izobraževanje

Deset srednjih šol iz štirih regij se je odzvalo z odgovori na vprašanja, ki se časovno nanašajo na obdobje preteklih nekaj let in s katerimi smo želeli izvedeti za (morebitne) primere romskih dijakov, ki so uspešno končali šolanje, ter koliko oziroma če se je kdo od njih vpisal naprej na višje oz. visokošolsko izobraževanje. S tem vprašanji smo želeli osvetliti še eno pomembno

¹⁵ Pirc in Bešter (2018b: 8) omenjata le en primer širšega, medregijskega »dometa« v tem oziru, ki ga izkazuje le ena srednja šola z območja Ljubljane, na katero se je vpisala romska devetošolka z območja Bele krajine. Ta naj bi prvi letnik obiskovala v šolskem letu 2017/18.

¹⁶ Ta odločba v praksi določa ne le izobraževalni program, v katerega se usmeri dijak, temveč tudi obseg in način izvajanja dodatne strokovne pomoči ter druge pogoje, ki mu morajo biti na voljo, da lahko zmore dokončati določen izobraževalni program (*Navodila za izvajanje* 2004).

področje prehoda v procesu izobraževanja, kjer se pojavljata dva pragova hkrati, ki odločata o nadaljnji (izobraževalni) poti posameznika. Prvi je, ali je posameznik – v našem primeru, romski dijak – uspešno zaključil srednješolsko izobraževanje. Drugi prag pa je, ali se je posameznik, ki je uspešno zaključil srednjo šolo, odločil izobraževanje nadaljevati na višji oziroma visokošolski ravni ali pa se je na tej stopnji morda odločil poiskati zaposlitev.

Kar se uspešnega končanja srednješolskega izobraževanja tiče, so iz treh šol – dveh iz podravske in ene iz osrednjeslovenske regije¹⁷ – sporočili, da je pri njih v zadnjih letih le manjši delež romskih dijakov bil uspešen. V primeru ene srednje šole iz JV Slovenije pa je bilo leto 2017/18 tudi prvo, da je kateremukoli romskemu dijaku uspelo uspešno končati njihov izobraževalni program.

Iz kratkih odgovorov, ki so nam jih posredovale šole, lahko sklepamo, da se večina romskih dijakov, ki uspešno zaključijo srednjo šolo, odloči iskati zaposlitev. Le peščica je poročala o primerih, ki so se v zadnjih letih odločili za študij. Na osnovi bolj specifičnih odgovorov lahko trdimo, da so med romsko študentsko populacijo večinoma ženske, kar se ujema tudi z oceno o spolni strukturi romske študentske populacije v šolskem letu 2017/18, ki smo jo podali v 4. poglavju.

3.6 Drugi pojavi ali posebnosti, ki so bili zaznani preko odgovorov srednjih šol

Nekatere kontaktirane srednje šole so pri odgovarjanju na zgoraj omenjenih pet vprašanj podale več podrobnosti ali informacij kot druge, poleg tega pa so se v nekaterih primerih s kratkimi odgovori na naša povpraševanja javljale tudi tiste šole, ki so omenile, da jih (trenutno) ne obiskujejo romski dijaki. Iz odgovorov šol tako lahko izločimo še nekaj pojavov, ki nakazujejo specifični položaj pripadnikov romske skupnosti oziroma romskih dijakov in jih lahko opredelimo kot naslednje:

- a) dolgoročna odsotnost vpisa romskih dijakov na nekaterih srednjih šolah: zaposleni iz treh srednjih šol so nam odgovorili, da na njihovi šoli še nikoli niso imeli vpisanih romskih dijakov oziroma vsaj ne v zadnjem desetletju ali več. Z ene od šol v osrednjeslovenski regiji pa so sporočili, da so v šolskem letu 2017/18 beležili sploh prve vpisane romske dijake.
- b) slabša uspešnost romskih dijakov oziroma nedokončanje šolanja: te pojave so omenjali na štirih šolah, kjer so izpostavili, da večina izmed njihovih romskih dijakov šolanja ne zaključijo ali pa ga zaključijo potem, ko so zamenjali smer ali program šolanja in so ob koncu šolanja starejši od sošolcev. Nekatere izmed teh šol so med razlogi za neuspeh omenjale daljše izostanke dijakov ali pa v primeru deklet tudi zgodnje »poroke«. Med razloge za slabšo uspešnost oziroma vključenost v srednješolsko izobraževanje bi lahko prišteli tudi manjšo podporo tem dijakom s strani njihovih staršev, ki je verjetno posledica tega, da jim starši zaradi lastne neizobraženosti ne morejo pomagati ali pa ne pripisujejo vrednosti formalni izobrazbi. Iz odgovorov še dveh šol je namreč sklepati, da bi tamkajšnji romski dijaki lahko nadaljevali ali uspešneje končali izobraževalno smer oziroma šolanje, če bi jih pri tem bolj podpirali starši.
- c) primer uspešne zaposlitvene kariere: iz ene od srednjih šol s poklicnimi smermi v Posavju so sporočili, da je pred leti pri njih izobraževanje zaključil dijak, ki sedaj na svojem poklicnem področju sodi med uspešnejše posameznike v državi.

¹⁷ Hkrati so to tudi edine, ki so iz teh regij podale odgovore s tega področja.

- d) romski dijaki želijo ohraniti anonimnost glede svoje etnične pripadnosti oziroma kraja prebivanja: predstavniki dveh šol iz osrednje in JV Slovenije omenjajo primere romskih dijakov, ki so ali še obiskujejo njihove smeri in ne želijo izpostavljati svojega etničnega porekla ali točnega kraja bivanja bodisi zato, ker so bili posvojeni s strani neromskih staršev, bodisi zato, ker v ožjem okolju šolanja večinsko prebivalstvo na Rome na splošno še vedno gledajo negativno.

4. Podatki iz drugih virov

4.1 Podatki o vpisu romskih osnovnošolcev na srednje šole

Za dopolnitev podatkovne strukture na osnovi informacij, ki smo jih pridobili neposredno od srednjih šol, smo uporabili tudi podatke iz poročila *Prehod romskih devetošolcev v srednje šole glede na podatke osnovnih šol, kjer delujejo romski pomočniki (za šolsko leto 2016/17)* (Pirc in Bešter 2018b). V njem so omenjeni posamezniki, ki so predvidoma v šolskem letu 2017/18 obiskovali prve letnike različnih srednjih šol. V tem primeru so podatke prispevale izbrane osnovne šole, katere je v predhodnem šolskem letu obiskovala slaba polovica vseh romskih učencev v državi (Bešter in Pirc 2018: 10).

Ti podatki kažejo še na dodatnih 24 do 28 romskih učencev, ki so se po uspešno končanem 9. razredu OŠ vpisali v prve letnike različnih srednjih šol. Od teh jih je 12 z območja JV Slovenije, 10 do 14 z območja Podravja in 2 iz Pomurja. Ta diskrepanca s podatki, ki so jih o vpisanih romskih dijakih poslale srednje šole, izvira:

- tako s strani srednjih šol, ki so nam sicer poslale podatke, a so bili ti nepopolni, ali pa so se nekateri romski dijaki med šolskim letom izpisali oziroma sploh niso začeli obiskovati 1. letnika;
- kot iz srednjih šol, ki pa se na našo prošnjo za posredovanje podatkov niso odzvale (t. j. slabih 30 % naslovljenih) in tako podatkov za njih do sedaj nismo imeli.

Ker pa se ti podatki nanašajo samo na 1. letnik SŠ, lahko z gotovostjo trdimo, da je število romskih dijakov v Sloveniji še nekoliko višje – predvsem na račun tistih srednjih šol, ki nam tovrstnih podatkov niso posredovale.

4.2 Podatki, pridobljeni s strani posameznikov

Dodatne podatke o romskih dijakih in tudi študentih pa smo dobili še s pomočjo izbranih posameznikov, ki smo jih kontaktirali. Ti govorijo o še dodatnih 7 romskih dijakih in dijakinjah v različnih delih Slovenije – od tega eden od njih obiskuje srednjo šolo izven regije prebivališča. Ti viri omenjajo še 13 romskih študentov in študentk. Od teh sta samo 2 moška; 11 jih je z območja Prekmurja; 2 študentki sta na podiplomski ravni; 5 je romskih pomočnic, zaposlenih v okviru projekta *Skupaj za znanje*.

5. Zaključek

Na podlagi različnih virov, predvsem na osnovi ocen, ki so jih podali predstavniki izbranih srednjih šol, je v šolskem letu 2017/18 srednje šole v Sloveniji obiskovalo od 133 do 145 romskih dijakov. V univerzitetno izobraževanje je bilo vključenih 13 romskih študentov, noben pripadnik romske skupnosti pa ni obiskoval srednješolskih programov na institucijah za izobraževanje odraslih. Glede na to, da se nekatere od omenjenih šol niso odzvale na naša

povpraševanja po tovrstnih podatkih, da šole ne vodijo evidenc dijakov glede na etnično pripadnost in da nismo kontaktirali tudi izobraževalnih ustanov v regijah, kjer razpršeno živi samo zelo majhno število pripadnikov romske skupnosti, je število romskih dijakov verjetno še nekoliko višje.

Ob upoštevanju višje ocene, t. j. 145 romskih dijakov, in treh različnih virov podatkov o njihovem številu in kje ti obiskujejo srednje šole, je struktura naslednja:

Tabela: Število romskih dijakov glede na regije njihovega šolanja (v šolskem letu 2017/18)

vir / regija	sr. šole - min. ocena	sr. šole - maks. ocena	prehodi iz OŠ v sr. šole – min. ocena	prehodi iz OŠ v sr. šole – maks. ocena	posamezniki	SKUPAJ – maks. ocena	delež (%)
Pomurje	60	66	2	2	1	69	47,6
Podravje	20	20	10	14	0	34	23,4
JV Slo	16	18	12	12	5	35	24,1
osr. Slo	6	6	0	0	1	7	4,8
SKUPAJ	102	110	24	28	7	145	100,0

Iz te strukture je jasno razvidno, da je največja koncentracija romskih dijakov še naprej v srednjih šolah pomurske regije. Od ostalih regij pa so romski dijaki v veliki večini vpisani v šole v urbanih središčih, kot so: Maribor (Podravje), Novo mesto (JV Slovenija) in Ljubljana (osrednja Slovenija).

Od 87 romskih dijakov, za katere so za šolsko leto 2017/18 poznani podrobnejši podatki (o izobraževalnih programih in smereh, spolu in letniku) jih je največ obiskovalo srednje poklicno izobraževanje (3-letno), srednje tehniško in strokovno izobraževanje (4-letno) in nižje poklicno izobraževanje (2–3 leta). Največ romskih dijakov je bilo vpisanih v srednješolske programe in smeri s področja zdravstva, gostinsko-turističnega področja, živilske industrije in ekonomsko-trgovskega področja. Od te skupine 87 dijakov je bilo skoraj 60 % deklet.

Skoraj polovica od te skupine dijakov, 42, jih je obiskovalo 1. letnik, 25 jih je bilo iz 2. letnika, 12. iz 3. letnika, 7 iz 4. letnika in eden iz 5. letnika. Tako strm upad števila vpisanih romskih dijakov z vsakim višjim letnikom je dejansko kontinuiteta trenda že iz osnovne šole (Bešter in Pirc 2018: 10–14). Tovrsten upad je bil v šolskem letu 2017/18 mnogo manjši pri celotni srednješolski populaciji v Sloveniji (SURs 2018).

Iz odgovorov šol lahko sklepamo tudi, da romski dijaki praviloma ne obiskujejo srednjih šol v krajih, ki so bolj oddaljeni od njihovega stalnega bivališča – izven regije njihovega prebivališča. Srednje šole nimajo vzpostavljenih mehanizmov dodatne pomoči ali posebne obravnave, ki bi bili namenjeni specifično romskim dijakom, imajo pa na voljo različne tovrstne ukrepe, namenjene vsem dijakom, ne glede na etnično pripadnost. Razlike se pojavljajo le glede na vrste pomoči, ki jo/jih imajo vpeljane v posameznih šolah.

Iz kratkih odgovorov, ki so nam jih posredovale šole, lahko sklepamo, da se večina romskih dijakov, ki uspešno zaključi srednjo šolo, odloči iskati zaposlitev. Le peščica šol je poročala o primerih romskih dijakov, ki so se v zadnjih letih odločili za študij. Temu primerno je zelo nizko tudi število romskih študentov – velika večina od teh je žensk.

Viri in literatura

- Babič Ivaniš, Nada, Špela Urh, Vera Klopčič in Margita Adamič, 2006. Raziskava o izobraževalnih in poklicnih interesih Romov. V Nada Žagar in Vera Klopčič (ur.) *Poklicni informiranje in svetovanje za Rome – PISR*. Črnomelj: Zavod za izobraževanje in kulturo, 197–241.
- Bešter, Romana in Janez Pirc, 2018. *Skupaj za znanje: izvajanje aktivnosti podpornih mehanizmov pridobivanja znanja za pripadnike romske skupnosti*. Evalvacijsko poročilo za šolsko leto 2016/17. Ljubljana: Center šolskih in obšolskih dejavnosti.
- Ladić, Maja, 2010. *Družbena vključenost/izključenost Romov, s poudarkom na izobrazbi prekmurskih Romov*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Navodila za izvajanje [Navodila za izvajanje izobraževalnih programov poklicnega in strokovnega izobraževanja s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo], 2004. Ljubljana: Področna komisija za poklicno in strokovno izobraževanje otrok s posebnimi potrebami, http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2017/programi/media/pdf/smernice/Navodila_za_prilagojeno_izvajanje_programa_SS.pdf (29. 11. 2018).
- Pirc, Janez, 2016. Izbrane sodobne demografske in poselitvene dinamike romskega prebivalstva v Sloveniji. V D. Grafenauer in K. Munda Hirnök (ur.) *Raznolikost v raziskovanju etničnosti: izbrani pogledi*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Pirc, Janez in Romana Bešter, 2018a. *Analiza dokumentov in literature, ki se nanašajo na vključevanje Romov v srednješolsko in visokošolsko izobraževanje ter izobraževanje odraslih v Republiki Sloveniji, ter kratak pregled položaja v izbranih evropskih državah*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Pirc, Janez in Romana Bešter, 2018b. *Prehod romskih devetošolcev v srednje šole glede na podatke osnovnih šol, kjer delujejo romski pomočniki (za šolsko leto 2016/17)*. Ljubljana: Center šolskih in obšolskih dejavnosti.
- Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole. *Uradni list RS*, št. št. 57/07, 65/08, 99/10, 51/14, 64/15 in 47/17.
- Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole v dvojezičnih osnovnih šolah in osnovnih šolah z italijanskim učnim jezikom. *Uradni list RS*, št. 75/05, 85/06, 68/07, 73/08, 18/11, 51/14, 79/14 – popr., 64/15 in 47/17.
- Statement of the United Nations Special Rapporteur on minority issues, Fernand de Varennes, on the conclusion of his official visit to Slovenia, 5-13 April 2018*. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=22935&LangID=E> (9. 5. 2018).
- Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji*, 2004. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport.
- SURS 2018 [Statistični urad Republike Slovenije] – Podatkovni portal SI-STAT, https://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/Dem_soc.asp (29. 11. 2018).
- Štrukelj, Pavla, 2004. *Tisočletne podobe nemirnih nomadov. Zgodovina in kultura Romov v Sloveniji*. Ljubljana: Družina.

Tancer, Mladen, 1994. *Vzgoja in izobraževanje Romov na Slovenskem*. Maribor: Založba Obzorja.

Zupančič, Jernej, 2007. Romska naselja kot poseben del naselbinskega sistema v Sloveniji. *Dela* 27, 215–246.

Zakon o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-1) – uradno prečiščeno besedilo št. 4. *Uradni list RS*, št. 94/07.